

BUXORO JADIDLARINING G'OYA MAQSADLARI

Doston Obloqulov O'ktamovich

O'zbekiston Respublikasi ichki ishlar vazirligi

Buxoro akademik litseyi tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya :

20-asr boshlarida O'rta Osiyoda ziyolilar va islohotchilar guruhi bo'lgan Buxoro jadidlari mintaqadagi an'anaviy jamiyatlarda ijtimoiy, ma'rifiy va madaniy islohotlarni targ'ib qilishda muhim rol o'ynagan. Ushbu maqolada Buxoro jadidlarining mafkuraviy maqsadlari chuqur o'rganilib, ular duch kelgan muammolar kontekstida ularning modernizatsiya, ta'lim va jamiyatni o'zgartirish borasidagi qarashlari ko'rib chiqiladi.

Kirish

Buxoro jadidlari 19-asr oxiri 20-asr boshlarida O'rta Osiyo duch kelgan ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy muammolarga javob sifatida vujudga keldi. Markazi Buxoro shahrida bo'lgan ushbu intellektual harakat islom jamiyatining an'anaviy qadriyatlarini modernizatsiya va taraqqiyot zarurati bilan uyg'unlashtirishga intildi.

Tarixiy kontekst

19-asr oxirida O'rta Osiyoda rus mustamlakachiligi va chor tuzumining modernizatsiya islohotlari tufayli jiddiy o'zgarishlar yuz berdi. Islom madaniyati va boshqaruvining so'nggi tayanchlaridan biri bo'lgan Buxoro amirligi o'z institutlarini modernizatsiya qilish va tez o'zgarib borayotgan dunyoga moslashish uchun tobora kuchayib borayotgan bosimlarga duch keldi.

Buxoro jadidlarining maqsadlari**1. Ta'lim islohoti**

Buxoro jadidlarining birlamchi maqsadlaridan biri O'rta Osiyoda ta'lim tizimini isloh qilish edi. Ular ilmiy bilimlar, tanqidiy fikrlash va amaliy ko'nikmalarga asoslangan o'quv dasturlarini o'rgatuvchi zamonaviy maktablar tashkil etish tarafdori edilar. Bu orqali ular yosh avlodni tez o'zgaruvchan dunyoda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur vositalar bilan jihozlashni maqsad qilgan.

Buxoro jadidlarining dastlabki ijodlaridan biri O'rta Osiyoda maorifning yo'lga qo'yilishi edi. Ular ilmiy bilimlarni, tanqidiy fikrlashni va amaliy o'quv dasturlarini o'rgatuvchi zamonaviy maktablar barpo etish tarafdori edilar. Jadidlar yosh avlodni tez o'zgarib borayotgan dunyoda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur yordam bilan qurollantirishni maqsad qilgan. Ushbu ta'lim islohoti ularning 20-asr boshlarida Markaziy Osiyo jamiyatini modernizatsiya qilish va

o'zgartirishga qaratilgan sa'y-harakatlarining asosiy ustuni bo'ldi. Jadidlar ta'limning muhimligini shaxs va jamoalarning jadal rivojlanayotgan dunyo muammolariga moslashish imkoniyatini berish vositasi sifatida tan oldilar. Ular zamonaviy maktablar tashkil etish tarafdori bo'lib, o'quvchilarga an'anaviy diniy ta'limotlardan tashqari, matematika, tabiatshunoslik, adabiyot kabi fanlarni ham qamrab oluvchi har tomonlama ta'lim-tarbiya berishga intildi. Ushbu zamonaviy maktablarning o'quv dasturi o'quvchilarga zamonaviy dunyoning murakkabliklari bilan shug'ullanish imkonini beradigan tanqidiy fikrlash, tahliliy ko'nikmalar va amaliy bilimlarni rivojlantirishga qaratilgan. Jadidlar ilmiy bilim va amaliy ko'nikmalarga urg'u berib, yosh avlodni texnologik taraqqiyot va jahon taraqqiyoti yangi kompetensiyalarni talab qilayotgan o'zgaruvchan jamiyat talablariga tayyorlashni maqsad qilgan. Bu zamonaviy maktablarni tashkil etish orqali jadidlar O'rta Osiyo jamiyati taraqqiyoti va taraqqiyotiga munosib hissa qo'sha oladigan bilimli, yangi avlodni shakllantirishga intildi. O'quvchilarni mustaqil fikrlash, axborotni tanqidiy tahlil qilish va olgan bilimlarini amalda qo'llash vositalari bilan jihozlash orqali jadidlar hududda yangilik, bunyodkorlik va taraqqiyot madaniyatini yuksaltirishni maqsad qilgan.

Aslini olganda, jadidlarning ta'lim-tarbiyaga ijtimoiy o'zgarishlar va modernizatsiya vositasi sifatida e'tibor qaratishlari ularning tez o'zgarib borayotgan dunyoda rivojlanish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va bilimlar bilan shaxsni kuchaytirishga intilishini ta'kidlaydi. Ularning ilmiy bilimlar, tanqidiy fikrlash va amaliy o'quv dasturlarini o'rgatuvchi zamonaviy maktablar targ'iboti ta'lim taraqqiyot va taraqqiyotning asosiy omiliga aylangan Markaziy Osiyoda yanada ma'rifatli va dinamik jamiyatga zamin yaratdi.

2. Dunyoviy bilimlarni targ'ib qilish

Buxoro jadidlari diniy ta'lim bilan birga dunyoviy bilimlar ham muhimligini ta'kidlaganlar. Ular matematika, tabiatshunoslik, adabiyot kabi fanlarni o'z ichiga oluvchi har tomonlama ta'lim jamiyat taraqqiyoti va taraqqiyoti uchun zarur, deb hisoblardilar.

Buxoro jadidlari diniy ta'lim bilan birga dunyoviy bilimlar ham muhimligini ta'kidlaganlar. Ular matematika, tabiatshunoslik, adabiyot kabi fanlarni o'z ichiga oluvchi har tomonlama ta'lim jamiyat taraqqiyoti va taraqqiyoti uchun zarur, deb hisoblardilar. Ushbu yondashuv ularning o'zgaruvchan dunyoni tan olishini va jadal rivojlanayotgan jamiyatda rivojlanish uchun odamlarning turli ko'nikmalar va bilimlar bilan jihozlanishi zarurligini aks ettirdi. Buxoro jadidlari dunyoviy fanlarni o'quv dasturiga kiritishni targ'ib qilish orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, ilmiy izlanish va ijodkorlikni rivojlantirishni maqsad qilganlar. Ular diniy ta'limotlarni zamonaviy fanlar bilan uyg'unlashtirgan yaxlit ta'lim nafaqat odamlarga zamonaviy dunyo muammolari bilan shug'ullanish imkoniyatini berishini, balki o'z jamoalarining umumiy rivojlanishiga hissa qo'shishini tushunishdi. Buxoro jadidlari matematika, ilm-fan va adabiyotni o'rganishni rag'batlantirishda an'anaviy diniy matnlardan tashqari o'quvchilarning aqliy dunyoqarashini kengaytirishga intildi. Ular shaxslarni keng

doiradagi mavzular bilan tanishtirish orqali ular murakkab ijtimoiy muammolarni hal qilishga va global taraqqiyotning kengroq oqimlarida ishtirok etishga qodir bo'lgan ko'proq ma'lumotli va innovatsion jamiyatni rivojlantirishlari mumkinligiga ishonishdi. Dunyoviy bilimlarga bo'lgan bunday e'tibor an'anaviy islom ta'lim tizimi va tez o'zgarib borayotgan dunyo talablari o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish istagidan ham kelib chiqdi. Buxoro jadidlari diniy ta'lim ma'naviy-axloqiy yuksalish uchun muhim bo'lsa-da, jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shishi uchun matematika va fan kabi sohalarida yetuk shaxs bo'lishi ham birdek muhim ekanini tan oldi.

3. Ayollar huquqlari va imkoniyatlarini kengaytirish

Buxoro jadidlari mafkurasining yana bir muhim jihati ularning xotin-qizlar huquqlarini himoya qilish va ularning imkoniyatlarini kengaytirish edi. Ular ayollarning rivojlanish imkoniyatlarini cheklaydigan an'anaviy gender rollari va me'yorlariga qarshi chiqib, ayollarni tarbiyalash va ularning ijtimoiy va iqtisodiy hayotda ishtirok etishiga chaqirdilar.

4. Madaniy tiklanish

Buxoro jadidlari ta'lim va ijtimoiy islohotlar bilan bir qatorda O'rta Osiyo madaniyati va o'ziga xosligini tiklash va targ'ib qilishga ham intildilar. Ular mintaqa tili, adabiyoti va urf-odatlarini asrab-avaylash, ayni paytda jamiyatni boyitishga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan zamonaviy madaniyat qirralarini qamrab olish muhimligini ta'kidladilar.

Qiyinchiliklar va meros

Buxoro jadidlari Markaziy Osiyo jamiyatidagi konservativ unsurlar, jumladan, o'z islohotlarini o'rnatilgan me'yor va qadriyatlarga tahdid deb hisoblagan diniy yetakchilar va an'achilarning jiddiy qarshiliklariga duch keldilar. Bunday qiyinchiliklarga qaramay, Buxoro jadidlarining merosi Markaziy Osiyo jamiyatlarini modernizatsiya qilish va o'zgartirishda, xususan, ta'lim, gender tengligi va madaniy tiklanish sohalarida saqlanib kelmoqda.

Buxoro jadidlarining g'oyaviy maqsadlari O'rta Osiyoda yanada inklyuziv, ilg'or va jadalroq jamiyat qurish qarashlarini aks ettiradi. Ularning an'anani zamonaviylik bilan uyg'unlashtirish borasidagi sa'y-harakatlari bugungi kungacha mintaqadagi olimlar, faollar va islohotchilarni ruhlantirishda davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Allworth, Edvard A. *Zamonaviy o'zbeklar: XIV asrdan to hozirgi kungacha: Madaniyat tarixi.* Guver Press, 1990 yil.

2. Xolid, Adib. *Musulmon madaniyati islohoti siyosati: Markaziy Osiyoda jadidchilik.* Kaliforniya universiteti nashriyoti, 1998 yil.
3. Olcott, Maria W. *Qozoqlar.* Stanford universiteti nashriyoti, 1987 yil.
4. Inoyatovna, M. D. . (2022). THE MAIN PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF EDUCATION AND DEVELOPMENT OF GIFTED STUDENTS. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 64–67. Retrieved from <https://sciencebox.uz/index.php/jis/article/view/5046>
5. Akramov, A. (2021). Psychological mechanisms and determinants of maintaining human health. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).
6. Akramov, A. (2021). ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА В СИСТЕМЕ СОЦИАЛЬНОЙ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ЗАЩИТЕ С НАСЕЛЕНИЕМ. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 8(8).
7. Akramov, A. (2021). SHARQ ALLOMALARINING MILLIY SPORT O'YINLARI TO'G'RISIDAGI ILMIY FIKR VA QARASHLARI. EDAGOGIK AHORAT, 250.
8. Shavkatovich, A. A. (2020, December). MORAL EDUCATION IN THE MIND OF THE YOUNG GENERATION PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF FORMATION. Ulug'bek, S. . (2022).
9. MAHMUXO'JA BEHBUDIYNING PUBLISTISTIK HAYOT YO'LI. IJTIMOIIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 76–79. Retrieved from <https://sciencebox.uz/index.php/jis/article/view/5049>